

ההאקר, הקראקר וחור המנעול

"שאמר השי"ת חוקה חקתי גזירה גזרתי... (במדבר רבה יט, א), בזה לימד ה' יתברך אותנו איך לתקן מידותינו, כי 'מידה' היא לשון גבול ושיעור במדידה, כי בכל המידות צריך ליתן שיעור ומדידה וגבול..." כך כותב על פרשת 'חקת', ר' נפתלי מרופשיץ (1760-1827) בספרו 'זרע קודש'. נושאים שונים נמצא בפרשתנו, וביניהם בולטות המלחמות הראשונות של בני ישראל בדרכם לארץ. אך חז"ל ואחריהם חכמי הדורות, חיפשו בפרשה זו רמזים למלחמות המתרחשות בעולמו הפנימי של האדם. את אחת המלחמות הללו כינו רבים מאז בעל 'חובות הלבבות', מלחמת היצר. זוהי מלחמה בין הטוב והרע השוכנים בתוכנו. אולם, כאן עלינו לפנות למאבק אחר, מאבק הנטוש על מעמדן של מידות נפשנו. בדורנו בו המחשב שולט ומדריך את תפיסותינו, נבין יותר את המידות אם נסתכל עליהן כאל מעין תוכנות מחשב השתולות בתוכנו – מלידה או בעקבות החינוך – המדריכות את התנהגותנו וקובעות את תגובתנו למאורעות המתרחשים בחיינו. הרמב"ם מזכיר כמה מהמידות בראשון משמונת הפרקים המהווים הקדמה לפירושו ל'פרקי אבות': "הכעס והרצון, הפחד והגבורה, האכזריות והרחמנות, אהבה ושנאה, והרבה מאלה המקרים הנפשיים". בפרק הרביעי מדבר הרמב"ם על רפואת הנפש, שאיננה פסיכיאטריה, אלא האפשרות להגיע ל"דרך הממוצעת", לשיווי משקל נכון של תוכנות אלו. כך למשל מצביע הרמב"ם על כך שהגבורה היא בבחינת שיווי משקל, "ממוצעת בין המסירה לסכנות ובין רך-הלבב". מכאן עיקרון המידתיות של המידות עליה התייחס ר' נפתלי מרופשיץ.

בהגות היהודית היו קיימות מסורות נוספות שהשתמשו בניסוחים אחרים. אחת המסורות האלו, מסורת חסידית ומתנגדית גם יחד, בנתה את מערכת המידות על פי הדגם של ספירות הקבלה: חסד, גבורה, תפארת וכו', אך היא הוסיפה עוד מושג שלא היה קיים במשנתו של הרמב"ם: "שבירת המידות". מושג זה מזכיר לנו את פעולתו של ה'האקר' (פֶּצֶקָן בעברית) החודר דרך הגנות התוכנה כדי לשפר אותה. לשפר? כן. השפה "המקצועית" יודעת להבדיל בין ההאקר בעל "כובע לבן", לבין הקראקר – פרצן בעברית, איש הפריצות והפריצות - בעל "כובע שחור", המשתמש ביכולותיו למטרות שליליות, משהו כהבדל שבין אנשי המאגיה הלבנה הנלחמים כנגד אנשי המאגיה השחורה, הפורצים באמצעי הקומוניקציה שלהם לתוך התוכנות שלי ושותלים סוסים טרויאניים, וירוסים ותולעות. 'שבירת המידות' פירושה שאני חייב להיות האקר של עצמי, "לשבור" את המידות הנפשיות המנהלות את חיי, כדי שתהיינה מוסריות ועילול יותר.

על המידות מתחרה שפה שלישית. בעברית החסידית המנסה תמיד לחקות את העברית העגונית, כותב בעל 'מאור עיניים', רבי מנחם נחום מצ'רנוביל, על 'מידות נפולין', כלומר 'מדות שנפלו'. אנסה להסביר מושג זה כפי שאני מבין אותו. אך לשם כך עלינו לשוב קודם

אל עולמנו הפנימי, אליו כבר פרצו בינתיים פסיכולוגים, ובייחוד פסיכואנליסטים, פרצו וחקרו, נמנו וגמרו וקבעו תיאוריות. נעמוד עליהן דרך פרט אחד חשוב, הסובלימציה. הפסיכולוגים יגמרו עליה את ההלל, לפנינו מנגנון חיובי המעיד על התמודדות בריאה ויצירתית. כך למשל, ברור לחלוטין שמקור הסקרנות המדעית של המדען מצוי ביצר המציצנות שלו, אלא שהוא החליף את מטרת דחפיו האינפנטיליים, את חור המנעול במיקרוסקופ ובטלסקופ, ותיעל את האנרגיה שבו למטרות אלו. הרבה יסכימו עם עמדה זאת, לא כך החסידות. היא דברה על מידות שנפלו. במילים אחרות, יש בתוכנו נטייה, מעין תוכנית גדילה המובילה אותנו למיקרוסקופ ולטלסקופ, נטייה לדברים גדולים ואדירים. איך היה אומר מורי הגדול בצטטו את המקורות האריסטוטליים: 'ראשית חכמה – פליאה'. "היצר הרע" של המציצנות אינו אלא שלב ארעי של "היצר הטוב" של הפליאה והסקרנות לה זכינו כדי לחקור את העולם. אמיתותם של שלבי גדילה אינה הונאת הסובלימציה, כי האפרוח קדם לביצה, המדען לילד. במצבנו האינפנטילי אנחנו מקדישים את הסקרנות לדברי הבל או למטרות "בעייתיות", לחור המנעול, אבל זהו רק שלב בהתפתחות, בהתפתחות העובר המודרכת על ידי התכלית שבעתיד, הלידה, אם לא תהיה חס וחלילה הפלה. היזהרו פן יפלו המידות. מעתה מבינים אנו את משמעותן העמוקה של תוכניות הריאליה בטלביזיה. הן מנסות להחזיר אותנו למציצנות האינפנטילית של חור המנעול. לא! סקרנותנו הקדושה נמצאת מעבר לכך. אנו רוצים לסייר את האינסוף הקוסמי שמחוצה לנו, את אינסוף הנפש האנושית שבתוכנו ואת אינסוף התורה על האתיקה והדתיות שבה, כי לכך נוצרנו. אל ניתן למידות ליפול.